

9. Mokhova, S.B. (2013), *Psykholohycheskye korrelyaty obshchey y akademicheskoy prokrastynatsyy u studentov* [Psychological correlates of general and academic students' procrastination]. *Voprosy psykholohyy*. № 1. pp. 24–35. [in Russian].

10. Popova, D.Y. (2020), *Vlyyanye smylovoy ustanovky kak prychyna akademicheskoy prokrastynatsyy studentov vysshykh uchebnykh zavedenyy* [The influence of attitudes as a cause of academic procrastination among university students]. *Severo-Kavkazskyy psykholohycheskyy vestnyk*. № 1(18). pp. 5–9. [in Russian].

УДК 159.9

Ткаченко Н.В.

кандидат психологічних наук,

доцент, завідувач кафедри соціальної психології і психології управління

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ORSID ID *ORCID*: 0000–0001–5232–4339

tkachenko_n.v@ukr.net

**ХАРАКТЕР ЗВ'ЯЗКУ ЦІННІСНО-СМИСЛОВИХ ОРІЄНТАЦІЙ З
ПРОФЕСІЙНИМ САМОЗДІЙСНЕННЯМ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ**

**THE NATURE OF THE RELATIONSHIP BETWEEN VALUES-BASED
AND SEMANTIC ORIENTATIONS WITH PROFESSIONAL SELF-
IMPLEMENTATION OF ENGINEERING AND TECHNICAL
EMPLOYEES**

Анотація. Проаналізовано фундаментальні психологічні наукові уявлення щодо розуміння феноменів ціннісно-смыслових орієнтацій та професійного самоздійснення. Представлено результати емпіричного дослідження щодо характеру зв'язку ціннісно-смыслових орієнтацій з

професійним самоздійсненням інженерно-технічних працівників. Обґрунтовано актуальність теми, предмет, об'єкт, мету статті, завдання, теоретичні методи та емпіричні методи, що реалізувалися за допомогою психодіагностичного інструментарію роботи, концептуальну та емпіричні гіпотези дослідження. Встановлено, за допомогою математико-статистичних методів, а саме критерію r -Пірсона, характер зв'язку ціннісно-сміслових орієнтацій з професійним самоздійсненням інженерно-технічних працівників, а саме: позитивний кореляційний зв'язок між показниками професійного самоздійснення та задоволеністю працею, між показниками внутрішньопрофесійного самоздійснення і інструментальними цінностями, між показниками професійного самоздійснення і сенсожиттєвими цінностями, між показниками професійного самоздійснення і шкалами «Приємне проведення часу, відпочинок», «Високий матеріальний добробут», «Пошук та насолода прекрасним», «Допомога та милосердя до інших людей», «Кохання», «Пізнання нового у світі, природі, людині», «Високий соціальний статус та управління людьми», «Визнання та повага людей», «Соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві», «Спілкування», «Здоров'я» у інженерно-технічних працівників; негативний кореляційний зв'язок між показниками внутрішньопрофесійного самоздійснення і термінальними цінностями у інженерно-технічних працівників. Розглянуто теоретико-методологічну основу дослідження щодо: ціннісно-сміслових орієнтацій, професійного самоздійснення як складової самоактуалізації особистості.

Ключові слова: ціннісно-сміслові орієнтації, професійне самоздійснення, інженерно-технічні працівники, позитивний кореляційний зв'язок, негативний кореляційний зв'язок.

Abstract. The urgency of the research problem on the nature of the connection of values-based and semantic orientations with the professional self-realization of engineering and technical employees has been considered. The scientific works of domestic and foreign authors concerning the research of values-based and semantic orientations and professional self-realization have been

analyzed. The expediency of using psychodiagnostic tools to study the nature of the relationship of values-based and semantic orientations with the professional self-realization of engineers and technicians has been substantiated, and mathematical and statistical processing of the results of empirical research has been carried out. Empirical data which testify to the existence of connections of values-based and semantic orientations with professional self-realization of engineering and technical employees have been given, namely: positive correlation between the indicators of professional self-fulfillment and job satisfaction, positive correlation between the indicators of professional self-fulfillment and instrumental values, positive correlation between the indicators of professional self-fulfillment and meaningful life values, positive correlation between the indicators of professional self-fulfillment and the following scales: "Pleasant leisure time, rest", "Material well-being", "Beauty search and enjoyment", "Help and charity to other people", "Love", "Cognition of the new in the world, in nature, in a person", "High social status and management of people", "Recognition and respect for people", "Social activity to achieve positive changes in society", "Communication" and "Health" in engineering and technical employees; negative correlation between the indicators of internal professional self-fulfillment and terminal values of engineering and technical employees. Given the results of the study, it can be asserted about the importance of taking into account the values-based and semantic orientations and professional self-realization in the psychological support of engineering and technical employees.

Keywords: values-based and semantic orientations, professional self-realization, engineering and technical employees, positive correlation, negative correlation.

Вступ. Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що на даний момент тема зв'язку ціннісно-сміслових орієнтацій з професійним самоздійсненням мало вивчена. Феномен професійного самоздійснення є новим та мало вивченим. Професійне самоздійснення – одне з основ поняття особистісного самоздійснення, яке на сьогодні також мало вивчене.

О.М. Кокун розглядає термін професійного самоздійснення як один з головних компонентів життя, що характеризується високим рівнем розкриття індивідуальних арсеналів спеціаліста у певній професії, розширенням його можливостей, поєднанням професії, безперервною потребою у професійному досвіді, широким застосуванням професійної навички. У наш час самоактуалізація у професії та кар'єрі є одним з найвищих ступенів реалізації себе у житті, так як на одному боці ставлення до професії сформовано на основі системи особистісного сенсу людини, а з іншого – професійна діяльність впливає на систему особистісних орієнтацій. Цінності непостійні, вони змінюються у часі через діяльність людини, а також через зміни і самих людей. В результаті накопиченого досвіду, що для людини було центральною цінністю, може перетворюватися на периферію. Одним з чинників і визначальною зміною системи цінностей є соціальні умови, у яких розвиваються особистості. Аналіз наукової літератури свідчать, що соціальні, економічні та ідеологічні зміни у суспільстві призводять до зміни системи цінностей соціуму, соціальної групи, окремих особистостей. Переоцінка цінностей, переорієнтація смислів є закономірним процесом розвитку. Набуваючи нових життєвих і соціальних ролей, людина починає по-новому дивитися на багато речей. Тому вивчення зв'язку ціннісно-смыслових орієнтацій з професійним самоздійсненням є важливим моментом у самоактуалізації особистості.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали наступні положення щодо: різних визначень поняття ціннісних орієнтацій (Л.В. Романюк, В. Андрущенко, М. Рокич, Л.О. Коберник, С.Л. Рубінштейн); періодизації та новоутворення на різних вікових етапах (Ж. Годфруа, Д.Б. Ельконін, Е. Ерісон, Р.С. Немов, Д.І. Фелдштейн, Л. Кольберг, В.Г. Асєєв, Є.Ф. Рибалко); розвитку та формування ціннісно-смыслових орієнтацій (П. Массен, Дж. Конгер, Дж. Каган, Дж. Гівітц, І.А. Сапогова, І.С. Кон, В. Франкл, Г. Дюпон); професійного самоздійснення як складової самоактуалізації

особистості (О.М. Кокун, Л.О. Коростильова, О.С. Джура, Є.О. Климов, М.М. Абдулаєва, Т.М. Буякас).

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні характеру зв'язку ціннісно-смыслових орієнтацій з професійним самоздійсненням інженерно-технічних працівників.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені такі завдання:

1. Здійснити теоретичний аналіз змісту понять ціннісно-смыслових орієнтацій та професійного самоздійснення інженерно-технічних працівників.

2. Обґрунтувати професійні та психологічні якості інженерно-технічних працівників.

3. Підібрати та обґрунтувати психодіагностичний інструментарій дослідженню щодо характеру зв'язку ціннісно-смыслових орієнтацій з професійним самоздійсненням інженерно-технічних працівників.

4. Емпірично дослідити характер зв'язку ціннісно-смыслових орієнтацій з професійним самоздійсненням інженерно-технічних працівників.

5. Здійснити аналіз та інтерпретацію результатів емпіричного дослідження характеру зв'язку ціннісно-смыслових орієнтацій з професійним самоздійсненням інженерно-технічних працівників.

Об'єкт дослідження: ціннісно-смыслові орієнтації та професійне самоздійснення інженерно-технічних працівників.

Предмет дослідження: характер зв'язку ціннісно-смыслових орієнтацій з професійним самоздійсненням інженерно-технічних працівників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для вирішення мети та поставлених завдань було використано такі методи:

- теоретичні: методи логіко-психологічного аналізу (класифікація, систематизація, узагальнення, порівняння) – для розкриття психологічного змісту характеру зв'язку ціннісно-смыслових орієнтацій з професійним самоздійсненням інженерно-технічних працівників;

- емпіричні: опитування, яке реалізовувалося за допомогою таких психодіагностичних методик, як: опитувальник «Професійного

самоздійснення» (О.М. Кокуна) – для визначення внутрішньо-професійного, зовнішньо-професійного та загального рівнів професійного самоздійснення; опитувальник «Інтегральна задоволеність працею» (А.В. Батаршева) – для виявлення рівня інтересу до виконуваної роботи, задоволеності взаєминами з колегами, керівництвом, рівня домагань у професійній діяльності; методика «Самоактуалізаційний тест» (Е. Шострома) – для вимірювання рівня самоактуалізації за двома незалежними один від одного базовими шкалами (орієнтації в часі та підтримки); методика «Мотивація професійної діяльності» (К. Замфір у модифікації А. А. Реана) – для вимірювання рівня мотивації професійної діяльності; методика «Шкала загальної самоефективності» (Р. Шварцер, М. Єрусалем) – для вимірювання суб'єктивного відчуття особистісної ефективності; методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич) – для виявлення спрямованості особистості, визначення її ставлення до навколишнього світу, до оточуючих, до себе, сприйняття світу, ключових мотивів вчинків; методика «Тест сенсожиттєвих орієнтацій» (Д.О. Леонтьєв) – для виявлення загального рівня свідомості життя; методика «Діагностика структури ціннісних орієнтацій особистості» (С.С. Бубнової) – для виявлення реалізації ціннісних орієнтацій особистості у реальних умовах життєдіяльності.

Обробка результатів дослідження проведена за допомогою математико-статистичних методів, а саме встановлені зв'язки за допомогою критерію χ^2 Пірсона з наступною якісною інтерпретацією та змістовим узагальненням даних.

Концептуальна гіпотеза полягає в тому, що існує характер зв'язку ціннісно-сміслових орієнтацій з професійним самоздійсненням у інженерно-технічних працівників.

Емпіричні гіпотези:

1. Існує позитивний кореляційний зв'язок між показниками професійного самоздійснення та задоволеністю працею у інженерно-технічних працівників.

2. Існує негативний кореляційний зв'язок між показниками внутрішньопрофесійного самоздійснення і термінальними цінностями у інженерно-технічних працівників.

3. Існує позитивний кореляційний зв'язок між показниками внутрішньопрофесійного самоздійснення та інструментальними цінностями у інженерно-технічних працівників.

4. Існує позитивний кореляційний зв'язок між показниками професійного самоздійснення і сенсожиттєвими цінностями у інженерно-технічних працівників.

5. Існує позитивний кореляційний зв'язок між показниками професійного самоздійснення і шкалами «Приємне проведення часу, відпочинок», «Високий матеріальний добробут», «Пошук та насолода прекрасним», «Допомога та милосердя до інших людей», «Кохання», «Пізнання нового у світі, природі, людині», «Високий соціальний статус та управління людьми», «Визнання та повага людей», «Соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві», «Спілкування», «Здоров'я» у інженерно-технічних працівників.

Наукова новизна полягає у тому, що:

1) вперше досліджено характер зв'язку ціннісно-сміслових орієнтацій з професійним самоздійсненням інженерно-технічних працівників;

2) розширено наукові уявлення про характер зв'язку ціннісносміслових орієнтацій з професійним самоздійсненням інженерно-технічних працівників.

Теоретична значущість роботи полягає в розширенні теоретичних відомостей щодо характеру зв'язку ціннісно-сміслових орієнтацій з професійним самоздійсненням інженерно-технічних працівників.

Практична значущість роботи визначається у тому, що результати дослідження можуть бути використані у практиці психологічної служби компаній та при професійному підборі інженерно-технічних працівників.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, обравши концептуальною гіпотезою твердження, що існує характер зв'язку ціннісно-

сміслових орієнтацій з професійним самоздійсненням у інженерно-технічних працівників, провівши емпіричне дослідження на вибірці чисельністю 60 осіб, віком від 22 до 45 років, використавши вище зазначені методики та застосувавши коефіцієнт кореляції Пірсона, було встановлено статистично значущі кореляційні зв'язки, а саме:

1. Встановлено позитивні кореляційні зв'язки між шкалою «Інтерес до роботи» та внутрішньопрофесійним самоздійсненням, зовнішньопрофесійним самоздійсненням та загальним рівнем професійного самоздійснення. Існують позитивні кореляційні зв'язки між показниками внутрішньопрофесійного самоздійснення та задоволеністю досягненнями у роботі; зовнішньопрофесійним самоздійсненням із задоволеністю досягненнями у роботі; загальним рівнем професійного самоздійснення та задоволеністю досягненнями у роботі; внутрішньопрофесійним самоздійсненням та задоволеністю взаємовідносинами з керівництвом. Шкала «Рівень домагань у професійній діяльності» позитивно корелює з зовнішньопрофесійним самоздійсненням та загальним рівнем професійного самоздійснення; шкала «Перевага виконуваної роботи високому заробітку» має прямий кореляційний зв'язок із зовнішньопрофесійним самоздійсненням та із загальним рівнем професійного самоздійснення. Встановлено позитивні кореляційні зв'язки між показниками професійної відповідальності і внутрішньопрофесійного самоздійснення та загальним рівнем професійного самоздійснення. Шкала «Загальна задоволеність працею» позитивно корелює з внутрішньопрофесійним самоздійсненням, зовнішньопрофесійним самоздійсненням та загальним рівнем професійного самоздійснення.

2. Існує прямий кореляційний зв'язок між шкалами «Постійна постановка нових професійних цілей» та розвагами.

3. Існують прямі кореляційні зв'язки між наявністю проєкту власного професійного розвитку та ефективністю у справах; формуванням власного життєво-професійного простору та чесністю. Встановлено від'ємні

кореляційні зв'язки між освіченістю та потребою у професійному вдосконаленні.

4. Встановлено наявність прямих кореляційних зв'язків між показниками свідомості життя та внутрішньопрофесійним самоздійсненням, потребою у професійному самоздійсненні, наявністю проєкту власного професійного розвитку, задоволенням власними професійними досягненнями, постійною постановкою нових професійних цілей, формуванням власного життєво-професійного простору, зовнішньопрофесійним самоздійсненням, досягненнями поставлених професійних цілей, визнанням досягнень фахівця професійним співтовариством, розкриттям особистісного потенціалу і здібностей у професії, загальним рівнем професійного самоздійснення.

Результати кореляційного аналізу свідчать, що існують прямі кореляційні зв'язки між шкалою «Цілі в житті» та показниками внутрішньопрофесійного самоздійснення, потребою у професійному вдосконаленні, наявністю проєктів власного професійного розвитку, задоволенням власними професійними досягненнями, постійною постановкою нових професійних цілей, формуванням власного життєво-професійного простору, зовнішньопрофесійним самоздійсненням, досягненнями поставлених професійних цілей, розкриттям особистісного потенціалу і здібностей у професії, загальним рівнем професійного самоздійснення.

Шкала «Процес життя» прямо корелює з такими показниками як: внутрішньопрофесійне самоздійснення, потреба у професійному вдосконаленні, задоволення власними професійними досягненнями, постійна постановка нових професійних цілей, формування власного життєво-професійного простору, зовнішньопрофесійним самоздійсненням, досягнення поставлених професійних цілей, визнання досягнень фахівця професійним співтовариством, розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії, загальним рівнем професійного самоздійснення. Встановлено прямі кореляційні зв'язки між результативністю життя та внутрішньопрофесійним

самоздійсненням, потребою у професійному вдосконаленні, наявністю проєкту власного професійного розвитку, задоволеннями власними професійними досягненнями, формуванням власного життєво-професійного простору, зовнішньо-професійним самоздійсненням, досягненнями поставлених професійних цілей, розкриттям особистісного потенціалу і здібностей у професії, виявом високого рівня творчості у професійній діяльності, загальним рівнем професійного самоздійснення.

Результати кореляційного дослідження вказують нам на існування прямих кореляційних зв'язків між локусом контролю-життя та внутрішньо-професійним самоздійсненням, потребою у професійному вдосконаленні, наявністю проєкту власного професійного розвитку, постійною постановкою нових професійних цілей, досягненнями поставлених професійних цілей, визнанням досягнень фахівця професійним співтовариством, розкриттям особистісного потенціалу і здібностей у професії, загальним рівнем професійного самоздійснення.

5. Існують прямі кореляційні зв'язки між шкалами «Наявність проєкту власного професійного розвитку» та спілкуванням; задоволення власними професійними досягненнями та пізнанням нового у світі, природі, людині; формуванням власного життєво-професійного простору та спілкуванням; зовнішньо-професійним самоздійсненням та пізнанням нового у світі, спілкуванням, здоров'ям; використанням професійного досвіду та спілкуванням і здоров'ям; розкриттям особистісного потенціалу і здібностей у професії та спілкуванням.

Шкала «Вияв високого рівня творчості у професійній діяльності» прямо корелює з пізнанням нового у світі, соціальною активністю для досягнення позитивних змін у суспільстві, спілкуванням, здоров'ям.

Шкала «Загальний рівень професійного самоздійснення» – з спілкуванням, здоров'ям. Виявлено від'ємні кореляційні зв'язки між наявністю проєкту власного професійного розвитку і приємним проведенням

часу, відпочинку; розкриттям особистісного потенціалу, здібностей у професії та приємним проведення часу, відпочинку.

Отже, в результаті проведеного дослідження можемо спостерігати, що існує зв'язок між ціннісно-смысловими орієнтаціями та професійним самоздійсненням у інженерно-технічних працівників, тобто наша концептуальна гіпотеза підтвердилася.

Перспективою подальших досліджень може стати лонгітюдне дослідження, а саме вивчення динаміки ціннісно-смыслових орієнтацій та професійного самоздійснення протягом тривалого часу в інженерно-технічних працівників.

Література:

1. Андрущенко В. Інтеграція цінностей: педагогічний досвід Європи. Стаття перша. Велика хартія університетів / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2013. – № 1. – С. 5 – 10.
2. Бакума І.М. Ціннісні орієнтації особистості в детермінації девіантної поведінки молоді: автореф. Дис. Канд.філософ. наук: 09.00.03/ Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського, Одеса, 2009, –20 с.
3. Баталова Л.Ю. Самоактуалізація в професійній діяльності інженерно-технічних працівників: дисертація кандидата психологічних наук: 19.00.13 / Баталова Лариса Юрьевна. – М, 2010. – 182с.
4. Коберник Л. О. Роль та місце ціннісних орієнтацій у формуванні особистості. Наука і освіта / Л. О. Коберник // Науково-практичний журнал південного наукового центру АПН України. – 2008. – № 4-5. – С. 28–33
5. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості / С. Д. Максименко. – К.: Видавництво ТОВ «КММ», 2006, – 240 с.
6. Москаленко О.В. Структурні компоненти ціннісно-смыслові сфери особистості / Москаленко О.В. // Вісник НТУУ “КПІ”. Філософія. Психологія. Педагогіка. – Випуск 1. – 2013– с. 91–98.

7. Романюк Л. В. Ціннісні орієнтації студентів: сутність, структура і психологічні механізми розвитку / Л. В. Романюк. – К.-Подільський : Абетка Нова, 2004. – 188 с.

References

1. Andrushchenko, V. (2013) Integration of values: pedagogical experience of Europe. Article one. The Great Charter of Universities. Higher Education of Ukraine. – № 1. – P. 5 – 10 [in Ukrainian].
2. Bakuma, I.M. (2009) Value orientations of the individual in the determination of deviant behavior of youth: author's ref. Dis. Candidate of Philosophy Sciences: 09.00.03 / South Ukraine. state ped. Univ. K.D. Ushinsky, Odesa, – 20 p. [in Ukrainian].
3. Batalova, L.Y. (2010) Self-actualization in professional activity of engineering-technical workers: the dissertation of the candidate of psychological sciences: 19.00.13 – M, – 182 p. [in Russian].
4. Kobernyk, L. O. (2008) The role and place of value orientations in the formation of personality. Science and education. Scientific and practical journal of the southern scientific center of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. – № 4-5. – P. 28–33 [in Ukrainian].
5. Maksimenko, S. D. (2006) Genesis of personality – Kyiv: KMM Publishing House, – 240 p. [in Ukrainian].
6. Moskalenko, O.V. (2013) Structural components of the value-meaning sphere of specialty. Bulletin of NTUU “KPI”. Philosophy. Psychology. Pedagogy. - Issue 1. – P. 91–98. [in Ukrainian].
7. Romanyuk, L. V. (2004) Value orientations of students: essence, structure and psychological mechanisms of development – K.-Podilskij: Abetka Nova, – 188 p. [in Ukrainian].